

DOI: <https://www.doi.org/10.36719/2663-4619/79/110-116>

Aidə Rəşid Namazova

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

magistrant

namazovaaida5@gmail.com

KORONAVİRUS PANDEMİYASININ (COVID-19) KİÇİK BİZNESƏ VƏ ONUN SOSIAL-İQTİSADI NƏTİCƏLƏRİNƏ TƏSİRİ

Xülasə

COVID - 19 virusunun pandemiyası zamanı ən çox zərər çəkmiş sahələrdən biri kiçik və orta biznes sahəsidir. Bir çox sahibkarlıq subyektləri böyük itkilər vermiş və fəaliyyətlərini dayandırmağa məcbur olmuşlar. Əlbəttə ki, bu ziyan ölkənin ümumi iqtisadi vəziyyətində də özünü göstərmişdir. Böyük böhran başladı, karantin tətbiqi və əksər yerlərin (restoranlar, ictimai əyləncə yerləri və s.) bağlanması səbəbindən işsizlik artdı. Kiçik və orta biznesin Sabit vəziyyəti son dərəcə vacibdir, çünki ölkənin xəzinəsinə gəlirlərin əksəriyyəti məhz oradan gəlir, o da vətəndaşların əksəriyyətini işlə təmin edir, onların varlığını təmin etmək üçün vəsaitlə təmin edir. Çünki güclü böhrandan sonra iqtisadiyyatı bərpa etmək praktiki olaraq mümkün deyil. Müəyyən yenilikləri, rəqəmsal texnologiyaları tətbiq etmək və fəaliyyət sahələrini rəqəmləşdirməyə məruz qoymaq lazımdır. Bu tədbirlər Firmanın rəqəbat qabiliyyətini təmin etmək və mal və ya xidmətlərə tələbatın artırılması üçün vacibdir. Pandemiya bizim reallığımızın dəyişməsinə təsir etdi. Həyat dəyişib və indiki standartlara əməl etmək lazımdır. Həyatın və sahibkarlığın bütün sahələrində innovasiya texnologiyalarının müdaxiləsi olmadan keçməmişdir. Bir çox müəssisələr əməkdaşlıq etməyə başladı və bu ittifaqlar özlərini çox müsbət göstərdi. İndi demək olar ki, bütün problemlərini həll etmək mümkündür online.

Açar sözlər: *pandemiya, kiçik biznes, sosial-iqtisadi inkişaf, səmərəlilik, dövlət dəstəyi*

Aida Rashid Namazova

The impact of the coronavirus pandemic (COVID-19) on small businesses and its socio-economic consequences

Abstract

One of the areas most affected during the COVID-19 pandemic is small and medium-sized businesses. Many business entities suffered heavy losses and were forced to stop their activities. Of course, this damage has also shown itself in the general economic situation of the country. A big crisis began, unemployment increased due to the introduction of quarantine and the closure of most places (restaurants, places of public entertainment, etc.). The stable state of small and medium-sized businesses is extremely important, since most of the income to the country's treasury comes from there, and it also provides the majority of citizens with work, providing them with the means to ensure their livelihood. The state has taken various measures to provide all kinds of support on its part, because it is almost impossible to restore the economy after a severe crisis. It is necessary to introduce certain innovations, digital technologies and subject the areas of activity to digitalization. These measures are necessary to ensure the competitiveness of the company and increase the demand for goods or services.

Key words: *pandemic, small business, socio-economic development, efficiency, government support*

Giriş

Kiçik biznes dövlətin iqtisadi inkişafı, sabit artım və çiçəklənməsi baxımından mühüm amildir. O, həmçinin bütün dünyada əhali üçün işsizliyin işləməsi və azalması üçün əsas amillərdən biridir, çünki bu, vətəndaşların böyük bir hissəsini işlə təmin edir. Kiçik və orta sahibkarlıq iqtisadiyyatın çox zəif sektorudur, ən çox ətraf mühit amillərinə məruz qala bilər ki, bu da ümumi iqtisadi fəaliyyətdə o qədər də müsbət əks olunmayacaq.

Pandemiya bütün dünya ölkələrində kiçik və orta sahibkarlığa böyük zərbə vurmuşdur. Və əlbəttə ki, Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyatından yan keçmədi. Dövlət virusa yoluxmanın qarşısını almaq

məqsədlə öz əhalisinin təhlükəsizliyi üçün bir sıra məhdudlaşdırıcı tədbirlər görüb. Bu zaman müəssisələrin əksəriyyəti bağlanıb, xüsusilə də bu, ictimai işə yerləri və əyləncə və xidmət sahələrinə aiddir, onlar müflisləşmədən qaçmaq üçün onlayn fəaliyyətə keçməli oldular. Ən çox turist təşkilatları və aviauçuş müəssisələri asan olmadı, onlar bir müddət öz fəaliyyətlərini tamamilə dayandırdılar.

İşsizlik nisbəti əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır, bəzi müəssisələr borcların ödənilməməsi və bütün zərərin ödənilməsi səbəbindən bağlanıb, eləcə də işçilərin aylıq əmək haqqı, Kirayə otağı və bir çox digər səbəblər kimi müxtəlif ödənişlər üzrə xərclər.

Epidemiyanın respublikamız və bütün dünya ölkələri üçün nəticələri uzunmüddətli xarakter daşıyır, buna görə də kiçik biznes böhranlı vəziyyətdə bu problemi həll etməkdən.

Metodlar

Məqalədə nəzəri tədqiqat, statistik, iqtisadi və Sistemli analiz metodlarından, cədvəlli təsvir metodlarından və qrafik metodlardan istifadə olunmuşdur.

Təhlil

Kiçik biznes-iqtisadiyyatın ən əhəmiyyətli hissələrindən biridir, xüsusilə də dövlət üçün, çünki onsuz tam və ahəngdar şəkildə inkişaf edə bilməz. Kiçik və orta sahibkarlıq iqtisadi artım tempi, GSMH (ümumi milli məhsul), eləcə də onun keyfiyyəti və strukturu inkişafı kimi iqtisadiyyatın inkişaf strukturlarının əksəriyyəti müəyyən edir.

Kiçik və orta sahibkarlığın, demək olar ki, dünyanın bütün ölkələrində rolu və vəzifələri barədə danışarkən cəsarətlə demək olar ki, əsas növbədə tələb və təklifin tarazlaşdırılmasının xüsusi mexanizmi vasitəsilə iqtisadi konyukturanın tərəddüdlərini hamarlamaq; iqtisadiyyatın sağlam rəqabətədavamlı mühiti və onun inkişafı, əhalinin bilik, bacarıq və əməksevərliyindən tam istifadə etmək üçün motivasiya və stimulyasiya sistemi yaradan, maddi, kadr təşkilatı və texnoloji resurslardan daha fəal istifadə etməyə imkan verən; Məişət, təşkilatı və istehsalat xidmətlərinin şaxələndirilmiş və keyfiyyətli sisteminin formalaşdırılması; xeyli sayda yeni iş yerlərinin yaradılması, cəmiyyətin vacib təbəqəsinin – orta sinfin formalaşdırılması; iqtisadiyyatın innovasiya potensialının inkişaf etdirilməsi, təşkilatın, istehsalın, satışın və maliyyələşdirmənin yeni formalarının tətbiqi (Lubushin, Ionova, 2013).

Koronavirus epidemiyası, bildiyimiz kimi, qısa müddətdə bərpa olunmayacaq iqtisadi və sosial nəticələri daşıyan fəaliyyət sahələrinin pozulması sahəsində zirvəyə çatmışdır.

Kiçik sahibkarlığın əhəmiyyəti daha aydın şəkildə resurs, təşkilatı, yaradıcı və sosial kimi daha səciyyəvi funksiyalarda öz əksini tapır. Çünki iqtisadi sistemin yeniləşməsinə təmin edir, biznes tərəfdaşlarının (biznes iştirakçılarının) rifahını təmin edir və bütövlükdə cəmiyyət üçün fayda və faydalar əldə edir, bununla da sosial-siyasi cəhətdən sabitliyi təmin edir, rəqabət qabiliyyətinin və rəqabət münasibətlərinin yaranmasına imkan yaradır, təsərrüfat fəallığını artırır, bazarı mallarla və yüksək keyfiyyətli xidmətlərlə doldurur.

Kiçik sahibkarlıq ölkə iqtisadiyyatının inkişafında az rol oynamır və bunun üçün bir neçə səbəb var:

KOB-nin əhəmiyyətinin birinci və mühüm səbəblərindən biri ölkənin büdcəsinə vergi daxilolmalarıdır. Müəyyən hissənin müxtəlif təşkilatların mənfəətindən ayrılması hesabına kiçik sahibkarlıq büdcənin formalaşdırılmasında və doldurulmasında bilavasitə iştirak edir. Kiçik biznesin müsbət tərəflərindən biri də vətəndaşlar üçün yeni iş yerlərinin yaranmasıdır, əhalinin fəaliyyət qabiliyyətinin artırılmasıdır və bu yolla gəlirlərin artmasıdır.

İkinci səbəb kiçik biznes iqtisadiyyatın inkişafında mühüm sektordur. Kiçik müəssisələr ətraf mühitdə dəyişikliklərə yumşaq şəkildə uyğunlaşa bilir ki, bu da iri müəssisələrə aid edilə bilməz, çünki onlar bazarda dəyişikliklərə uyğunlaşırlar və bununla da kiçik biznesin çevikliyini və çevikliyini nümayiş etdirirlər.

Üçüncü səbəb sosial-iqtisadi sahədə roldur. Mb iqtisadi cəhətdən fəal əhalinin böyük hissəsini əhatə edir, əhalinin məşğulluq səviyyəsinə, işsizliyin azalmasına böyük təsir göstərir. Kiçik və orta müəssisələr ixtisaslaşmanın yüksək səviyyəsi səbəbindən hər bir müştərinin tələbinin xüsusiyyətlərini nəzərə alırlar.

Dördüncü səbəb kiçik biznes sayəsində yeni növ müxtəlif məhsul və xidmətlərin yaradılmasıdır ki, bu da elmi-texniki tərəqqinin inkişafına kömək edir. Beləliklə, istənilən dövlətin iqtisadiyyatının sabit və səmərəli işləməsi üçün dövlətin iqtisadi siyasətinin əsas istiqaməti kiçik sahibkarlıq subyektlərinin fəaliyyətinin inkişaf etdirilməsi və möhkəmləndirilməsidir. (Baqiyeva, Burova, 2020).

Kiçik müəssisənin böyüməsi və inkişafı iqtisadi tərəqqiyə mümkün olan hər şeyi təmin edir, diversifikasiyaya kömək edir və müxtəlif xərclərin maliyyələşdirilməsini təmin edir, məsələn, işsiz qalan vətəndaşların resurslarının təmin edilməsi, böhran vəziyyətləri və kiçik rəqabət qabiliyyəti. Kiçik və orta biznes özlüyündə ölkə iqtisadiyyatının və cəmiyyətinin inkişafını optimallaşdırmaq üçün böyük potensiala malikdir. KOB - da əsas fərqlərdən biri bütün mümkün resursların intensiv istifadəsi və onların miqdarının optimallaşdırılmasına və nisbətlərin ən səmərəli təmin edilməsinə daimi cəhddir. Bu o deməkdir ki, artıq avadanlığın, xammalın və materialların olması yolverilməzdir. Həmçinin iş sistemində əməkdaşların sayının artıq olması yolverilməzdir. Qısa zaman kəsiyində iqtisadiyyatın ən səmərəli göstəricilərinə nail olmaq üçün yuxarıda qeyd edilən məntəqələr ən mühüm amillərdən biridir. Kiçik müəssisələrdə regional yönümlü fəaliyyət onun inkişafında əsas istiqamətlərdən biridir. Kiçik biznes milli iqtisadiyyatın inkişafında əsas məqamlardan biridir. Yerli büdcənin bu böyük gəlirlər gətirir. MP Yerli hakimiyyət orqanları ilə əməkdaşlıqda kifayət qədər maraqlıdır, çünki KOM-ların inkişaf problemlərinin əksəriyyəti regional və yerli əhəmiyyətli məsələlərin həlli ilə bağlıdır.

Hökumət tərəfindən əlavə yardım biznesin uğurlu inkişafı və tərəqqisi üçün əsas amillərdən biridir. Çünki bunun hesabına kiçik müəssisələrin sayı artır, onların fəaliyyətinin səmərəliliyi artır və yeni işçi qüvvəsinin axını stimullaşdırılır. Son göstəricilərə görə, texniki tərəqqi və istehlakçıların tələbatının ödənilməsi kiçik müəssisələrin effektiv fəaliyyəti nəticəsində baş verir.

Dövlət tənzimlənməsi, kiçik və orta biznesin iki yolla həyata keçirilir: birbaşa və dolay yolla. Onların hər birini ətraflı təhlil edəcəyik. Birbaşa dəstək ondan ibarətdir ki: yardıma ehtiyacı olan kiçik müəssisələrə dotasiya verilməsi; kiçik təşkilatların kreditləşdirilməsi üçün müəssisələr yaradılır; kiçik müəssisələrə kommersiya bankları tərəfindən verilən kreditlər üzrə faiz dərəcəsi üçün yuxarı hədlər müəyyən edilir və s. KOB-nin inkişafında dolay dəstək bunlar kredit, vergi və qiymət siyasəti və digər şərtlər kimi inkişaf tədbirləridir. Yuxarıda sadalanan maddələr hələlik səmərəlilik baxımından kiçik nəticə verir, çünki bu, kiçik müəssisələr üçün sərfəli deyil.

Birbaşa dövlət dəstəyi Kiçik Biznes üçün qondarma "istixana təsiri" var. Başqa sözlə, "ikili təsiri" var. Bir tərəfdən, birbaşa dəstək kiçik müəssisələrə böhran zamanı müqavimət göstərməyə, müflisləşmədən qaçmağa və onların inkişafını stimullaşdırmağa kömək edir. Digər tərəfdən, bu dəstək müəssisənin təşəbbüs göstərməsində, müxtəlif innovasiyaların yaradılmasında səy göstərməsində və digər müəssisələrlə rəqabət qabiliyyətliliyi üçün yeni ideyaların seçilməsində stimulu azaldır. Bu, KOBİ ' lerin iqtisadi azadlığını artıran və gücləndirən dolay dəstəkdən fərqli olaraq məhsuldarlığın azalmasına gətirib çıxarır.

Böhran zamanı kiçik və orta müəssisələrə dövlətin (kredit, vergi və s.) dəstəyindən imtina etmək tövsiyə edilmir. Biznes fəaliyyətinin stimullaşdırılması ilə bağlı kifayət qədər məşğulluğun olmaması, dövlətin kifayət qədər yardımının olmaması ölkənin böhran vəziyyətində kiçik biznesin inkişafına mənfi təsir göstərə bilər. Hökumət tərəfindən zəif yardım kiçik biznesin daxili strukturunu pis tərəfə dəyişə, müəssisənin fəaliyyətinin passiv formasına təkan verə bilər.

Avropa ölkələrində kiçik müəssisələrin müşahidələrinə və inkişaf təcrübəsinə əsaslanaraq demək olar ki, bu subyekt rəqabəti stimullaşdıran ölkə iqtisadiyyatına böyük təsir göstərir, deməli, iri şirkətləri öz biznesinin inkişafında yeniliklər və yeni texnologiyalar etməyə, istehsalın səmərəliliyinin artırılmasına sövq edir. Buna əsaslanaraq belə qənaətə gəlmək olar ki, Avropa İttifaqının bütün iqtisadiyyatının səmərəliliyi kiçik müəssisələrin uğurlu fəaliyyətindən birbaşa asılıdır. Bu səbəbdən Avropa İttifaqı siyasəti çərçivəsində əsas məqsəd dövlətin və biznesin maraqları arasında tarazlığın yaradılması, sahibkarlıq fəaliyyətinin inkişafı üçün yaxşı şəraitin təmin edilməsi, həmçinin kiçik müəssisələr arasında rəqabət qabiliyyətinin artırılmasıdır.

Kiçik və orta biznesin inkişafında Aİ-nin siyasətinin əsas istiqaməti kiçik müəssisələrin maliyyə təminatı, kiçik biznesin dəstəklənməsi sahəsində normativ bazanın, inzibati prosedurların sadələşdirilməsi, kiçik müəssisələrin maraqlarını təmsil edən assosiasiyaların Aİ-nin fəaliyyəti çərçivəsində qərarların qəbul edilməsində iştirakı, kiçik təşkilatların tədqiqat, innovasiya axtarışında, kadr hazırlığında yardım edilməsi, xarici bazarlara çıxmaq üçün rəqabət qabiliyyətinin artırılması, Avropa İttifaqı müəssisələri arasında əməkdaşlığın dəstəklənməsidir.

Hazırda Aİ ölkələrində dövlətin kiçik müəssisələrə dəstək infrastrukturunun işlənmiş modeli formalaşmış. Misal olaraq göstərmək olar ki, Avropa İttifaqına üzv olan bütün ölkələr kiçik müəssisələrin

inkişafının tənzimlənməsi və dəstəklənməsi üzrə həm dövlət, həm də özəl təşkilatların yaxşı inkişaf etmiş şəbəkəsinə malikdir. Bununla yanaşı, hər bir ölkədə kiçik biznesin inkişafı üzrə siyasət iqtisadiyyat, sənaye və ticarət nazirlikləri tərəfindən işlənir, digər hökumət orqanları, məsələn, Məşğulluq Nazirliyi də kiçik müəssisələrin dəstəklənməsində iştirak edir, onlara məşğulluq, təlim, beynəlxalq ticarət, inkişaf və s. məsələlərdə köməklik göstərir. Dövlət müəssisələri, xüsusilə ticarət-sənaye palataları kiçik müəssisələrə cəlb olunmuş kadrların öyrədilməsi və artırılması, texnoloji məsləhətləşmələri, beynəlxalq ticarətin və əməkdaşlığın stimullaşdırılması, keyfiyyət sertifikatlarının verilməsi, kiçik müəssisələrin nümayəndələrinə işgüzar məlumatların verilməsi ilə məşğul olurlar. Avropada kiçik biznesin tənzimlənməsinin və dəstəklənməsinin əsas məqsədləri Aİ-nin vahid daxili bazarının möhkəmləndirilməsindən, kiçik biznesin aparılması üçün inzibati maneələrin aradan qaldırılmasından, qanunvericilik bazasının unifikasiyasından, həmçinin digər ölkələrlə daha dərin iqtisadi əməkdaşlıq üçün Aİ ölkələrinin qarşılıqlı fəaliyyətinin gücləndirilməsindən ibarətdir (Muxanova, 2015).

Sosial və iqtisadi nəticələrlə mübarizə üçün ayrılmış vəsait demək olar ki, xərclənib. Onlar kiçik sahibkarlığın vəziyyətini xeyli yaxşılaşdırma bilməyiblər. Sərt karantin tədbirləri iqtisadi inkişaf üçün ən dəhşətli zərərlər və böyük zərərlər daşıyır və buna əsaslanaraq, büdcə gəlirlərinin əhəmiyyətli dərəcədə azalacağı barədə cəsarətlə nəticələr əldə edə bilərsiniz. Lakin Prezidentimiz cənab İlham Əliyev ilk növbədə karantin rejimindən əziyyət çəkən əhali, xüsusilə KOM-ların nümayəndələri, müzdlu işçi qüvvəsi, işsizlərin və əhəlinin digər zəif təbəqələrinin nümayəndələri barədə düşündü. Əhali bilirdi ki, Prezident həmişə olduğu kimi, onları lazımi diqqətsiz qoymayacaqdır.

19 mart 2021-ci il tarixində cənab İ. Əliyev ölkə iqtisadiyyatına, makroiqtisadi sabitliyə, əhəlinin iş qabiliyyətinə, biznes subyektlərinə virus epidemiyasının təsirinin azaldılmasından bəhs edən sərəncam imzalayıb. Fərma nın əsasında Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə bütün bu tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün bir milyard manat vəsait ayrılışdır. Bundan başqa, koronavirusun respublikanın ayrı-ayrılıqda həyat sahələrinə təsirinin dərəcəsini müəyyən etmək və ideyaları hazırlamaq üçün dörd işçi qrupu yaradılmışdır ki, onların hər biri iqtisadiyyat, maliyyə, əmək, əhəlinin Sosial Müdafiəsi nazirləri və Mərkəzi Bank sədrinin nəzarəti altında idi. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə infeksiyadan sonra biznes mühitinin yaxşılaşdırılması və yüngülləşdirilməsi, iqtisadi tərəqqi tədbirlərinin dəstəklənməsi, fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən dəymiş zərərin məbləğinin təxmini hesablanması, dövlət tərəfindən kiçik və orta müəssisələrin saxlanılması, həmçinin müxtəlif istiqamətlərdə makroiqtisadi sabitliyin qorunması kimi bir neçə ideya təqdim olunmuşdur. Bu təkliflər hökumətin gələcək qərarlarına təsir etdi.

Pandemiya dövründə zərər çəkmiş müəssisələr dövlət tərəfindən maliyyə dəstəyi ilə dəstəklənib, onların köməyinə 358,2 milyon manat (dolların hazırkı məzənnəsi ilə təxminən 210,7 milyon dollar) vəsait ayrılıblar. İqtisadiyyat Nazirliyinin verdiyi məlumata görə, subyektlərə iki istiqamət üzrə yardım göstərilmişdir: 1. Birinci istiqamət koronavirus infeksiyasının nəticələrindən ən çox zərər çəkmiş biznes subyektlərinin əməkdaşlarına əmək haqqının ödənilməsinə tələb edirdi. Bu istiqamət üçün 246 mln manat ayrılıb.

2. Digər istiqamət, ümumi məbləği təxminən 112,17 milyon manat olan İP-lər üçün maliyyə yardımının təşkilidir. Onlara 2019-cu ildə ödənilmiş vergilərin qaytarılması da daxil edilmişdir.

Karantindən zərər çəkmiş subyektlərin saxlanılması üçün ümumilikdə, təxminən, 358,2 mln. manat xərclənib (15).

Azərbaycan Respublikasının kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi təcrübəsiz sahibkarlara və ya öz işini genişləndirmək istəyənlərə kömək edir.

Öz işini qurmaq və ya artıq mövcud olan işi genişləndirmək və inkişaf etdirmək niyyətində olan fiziki və hüquqi şəxslər yardım və dəstək üçün sahibkarlığın inkişafı üzrə Agentliyə, yaxud kiçik və orta biznesin "dostuna" müraciət etmək imkanına malikdirlər, öz növbəsində onlar da agentliklə əməkdaşlıq edirlər və hətta bu layihənin bir hissəsidir. Bu təcrübə artıq ölkəmizdə 12-dən çox şəhər və rayonda inkişaf etmişdir. İnkişafı dəstəkləmək və stimullaşdırmaq üçün kiçik və orta biznes sahibkarlarına müxtəlif xidmətlər göstərilir, məsələn, geniş və zəruri məlumatların təqdim edilməsi, əlavə ödənişsiz konsultasiyaların keçirilməsi, müxtəlif treninqlərin və tədbirlərin təşkili, hüquqların qorunması və s.

Dövlət müxtəlif dəstək göstərir, məsələn, ölkədə investisiya fəaliyyətinin genişləndirilməsi və təşviqi məqsədi ilə 2016-cı ildən İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən sahibkarlara investisiyaların təşviqi haqqında sənəd verilir. Bu sənəd Vergi Məcəlləsi və "Gömrük tarifi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilmiş güzəştlərin əldə edilməsi üçün əsasdır.

7 il müddətinə investisiyaların təşviqi sənədi sahibkarları torpaq və əmlak vergilərindən azad edir, həmçinin idxal olunan avadanlığı ƏDV və gömrük rüsumlarından azad etməklə, həmin dövr ərzində yalnız gəlir vergisinin və mənfəət vergisinin yarısını ödəməyə imkan verir.

Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində "KOB klaster şirkəti" və "Kob klaster iştirakçısı" üçün bir sıra vergi güzəştləri nəzərdə tutulur. Belə ki, KOB klasteri şirkətləri 7 il müddətinə mənfəət, torpaq və əmlak vergisindən, həmçinin idxal olunan texniki və texnoloji avadanlıq və qurğulardan ƏDV-dən azad edirlər. Bundan başqa, KOB klasteri iştirakçılarının kapital xərclərinə yönəlmiş gəlirlərinin bir hissəsi 7 il müddətinə vergidən azad olunur. Azərbaycan Respublikası kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi "KOB klaster şirkəti" və "Kob klaster iştirakçısı" şəhadətnamələri vermək səlahiyyətinə malik olan bir təşkilatdır (10).

Dövlət strukturları ilə kiçik sahibkarlıq arasında qarşılıqlı münasibətlərdən danışarkən, xüsusiyyətlərin siyahısını xarakterizə etmək olar. Qarşılıqlı münasibətlərin subyektləri Dövlət və qırmızı biznes fəaliyyət göstərir, öz növbəsində Obyektlər kiçik firmaların fəaliyyət şərtləridir.

Dövlətin kiçik bizneslə bağlı marağının bir neçə bəndini ayırmaq olar. Birincisi, iqtisadi aspekt (ümumi milli məhsulun artırılması, büdcənin artırılması, rəqabətin yaranması). İkincisi, siyasi aspektdir (siyasət, iqtisadiyyat və cəmiyyət sisteminin sabitliyini təmin edən orta sinfin yaradılması). Üçüncü aspekt sosial aspektdir, o, ölkədə işsizlik səviyyəsinin azaldılmasını, cəmiyyətdə əhali təbəqələri arasında bərabərsizliyin və əhalinin gəlir və rifahının yüksəlməsini ehtiva edir. Yuxarıda göstərilən subyektlər bir-biri ilə fərqlənir və müxtəlifdir. Sosial aspekt (əlamət) işçi qüvvəsini ehtiva edir. Hüquqi və ya siyasi aspekt müəssisə və kiçik sahibkarlığın inkişafı üçün daimi və adekvat şərtlərin formalaşdırılmasını nəzərdə tutur. İqtisadi mənfəət üçün məsuliyyət daşıyır, onun minimallaşdırılmış zərərlər və risklərlə artması, xərclərin azaldılması. Sahibkarlar üçün iqtisadi maraqlar birinci yerdədir. Göstərilənlər vergi dərəcələrinin aşağı salınması, Maliyyə və maddi fondlara çıxış, informasiya xidməti və kadr təminatı kimi müəyyən imtiyazların (üstünlüklərin) verilməsi kimi hakimiyyət orqanlarının hərəkətləri ilə sıx bağlı ola bilər.

Dövlət qurumları tərəfindən sahibkar cəmiyyətin məqsədlərinə, maraqlarına, tələbatına nail olmaq üçün təminat verməlidir: insanlar üçün lazım olan mal və xidmətlərin buraxılması vasitəsilə iqtisadi artımın təmin edilməsi, iş yerlərinin sayının artırılması və Vətəndaşların əmək fəaliyyəti üçün şərait yaradan yeni vakansiyalar yaratmaqla vətəndaşların məşğulluğunun təmin edilməsi. Hakimiyyət və biznesin maraqları üst-üstə düşərsə, aktiv qarşılıqlı fəaliyyəti nəzərə almaqla, kiçik müəssisələrə dövlət tərəfindən müəyyən nəticələr gətirməklə müntəzəm yardım göstərilə bilər.

Kiçik sahibkarlığın inkişafına dair dövlət siyasətinin uzunmüddətli məqsədlərinin əsas tədbirləri:

- Vergi baxımından da daxil olmaqla, maliyyə yükünün azaldılması;
- KOB subyektlərinin dəstəklənməsinə yönəlmiş tədbirlərin genişləndirilməsi (siyasi təsirin yayılması);
- Kommunal infrastruktur obyektlərinə sürətli və ucuz girişin verilməsi;
- Həm fərdi sahibkarın, həm də müəssisənin fəaliyyətində xərclərin azaldılması;
- Kiçik sahibkarlıq sahəsində qarşılıqlı fəaliyyətin xüsusiyyətlərini əks etdirən əmək qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi;
- İnzibati maneələrin azaldılması;
- Maliyyə mənbələrinin əlçatanlığının təmin edilməsi;
- Mütəxəssislərlə məsləhətləşmə;
- Təlim, yenidən təlim, güzəştli əsaslarla kadrların ixtisasının artırılması üçün şəraitin yaradılması.

Azərbaycan Respublikasında bazar münasibətlərinin vəziyyətinin təhlili bir daha onu göstərir ki, dövlət dəstəyi kiçik və orta biznesin inkişafı üçün çox vacibdir.

Koronavirus dünya epidemiyası 2020-ci ilin əvvəlində bütün iqtisadiyyatı sarsıtdı. Bir çox təşkilatlar öz fəallıqlarını azaltmaq məcburiyyətində qalıblar, dövlət tərəfindən zərərçəkənlərə maliyyə dəstəyi verilib. Dünya İqtisadiyyat ekspertləri qeyd ediblər ki, 2020-ci ildə İkinci Dünya müharibəsindən sonra

ən ciddi iqtisadi böhran müşahidə olunub. Bəzi ölkələrin hakimiyyət orqanları şirkətlərə, ailələrə və ən həssas qruplara kütləvi maliyyə dəstəyini təmin etməyə çalışdılar. Ümumilikdə, 2020-ci ilin martından bəzi hesablamalara görə, bu məqsədlər üçün 12 trilyon dollara yaxın vəsait xərclənib. YUNKTAD-ın 19 noyabr 2020-ci il tarixli məruzəsində qeyd edildiyi kimi, COVID-19 pandemiyasının iqtisadi nəticələri uzun müddət, xüsusilə də ən yoxsul və ən həssas sosial qruplar arasında hiss olunacaq, həmçinin qeyd edilir ki, 1988-ci ildə Asiyada maliyyə böhranından sonra ilk dəfə olaraq Ümumdünya yoxsulluq səviyyəsi artmağa başlayıb. (14).

Bizim zamanımızda müxtəlif tətbiqlər olmadan edə bilməzsəniz. Vətəndaşların smartfonlarına baxırsınızsa, bir neçə müxtəlif proqramı görə bilərsiniz, onların hər biri müəyyən bir məqsəd üçün nəzərdə tutulmuşdur (yemək sifariş etmək, telefonun vəziyyətini izləmək və s.). Əsasən, telefonda hər kəs ölkədə koronavirus vəziyyətini, infeksiya hallarını və ümumiyyətlə pandemiya vəziyyətlərini izləmək üçün bir tətbiqə malikdir. Son zamanlar smartfonu həddən artıq yükləməmək üçün onlardan bir neçəsini bir bütövə birləşdirərək "supersupryajenie" yaratmaq qərarına gəldik.

Əgər krasiyada "supersupryajenie" termini izah etsək - bu çoxfunksiyalı servislərin ayrı bir təbəqəsidir, hansılar ki, bir platformada vahid bütövə birləşdirilmişdir. Daha dəqiq bir izahat üçün belə deyə bilərsiniz: Bu, bir-birini tamamlayan xidmət tətbiqlərinin birləşməsidir. Məsələn, "volt" ərzaq çatdırılması üzrə əlavə və sizin Xidmətdən istifadə etdiyiniz istənilən bankın əlavəsi. Bu, həm alıcılar, həm də müəssisələr üçün faydalıdır. Alıcılar üçün bu, rahat və tezdir və şirkətlər üçün qarşılıqlı müştəri mübadiləsi və sərfəli mənfəətin yeri.

Ancaq bir şeyi qeyd etmək lazımdır ki, tətbiqlər yalnız böyük və məşhur Müəssisələr yaratmamalıdır. Əksinə, yeni başlayan şirkətlər üçün bu, özünü göstərmək və müştəri bazası ilə daha yaxından tanış etmək üçün parlaq bir fürsətdir. Başlanğıc üçün kiçik biznes çox güclü reklamın edilməsi şərti ilə çox sərfəli təkliflər təqdim edir. Məcburi qaydada müxtəlif bloqlar, reklamları (sosial) birləşdirmək lazımdır. Şəbəkələr, vərəqlər, televiziya reklamları və s.)

Pandemiya zamanı maraqlı bir proses müşahidə edildi: iki kənar sahə bir araya gəldi və əməkdaşlığa başladı, əksəriyyəti uğurlu bir ittifaq oldu. Bu vaxta qədər bu sahə təkbəşinə əla öhdəsindən gəlirdi, lakin belə dəyişikliklər maraq doğurur və nəyə görə də cəhd göstərməmək. Məsələn, Kitab və jurnalların satışı üzrə şəbəkələr mini-qəhvəxanaları açmışdır ki, alıcı oxu prosesində qəhvə və ya çayın fincanından həzz alsın.

"Ona" şirkəti 159 şirkətin 2020-ci ilin payızında sorğu təşkil edib ki, burada əsas məqsəd biznesin müxtəlif sektorlardan nə dərəcədə zərər çəkdiyini öyrənmək idi.

Belə ki, 44% qeyd edib ki, bu vəziyyət onların maliyyə dayanıqlılığına, xüsusilə də 65% - ə çatan kiçik və yeni başlayan müəssisələrə mənfi təsir göstərüb, 59% - i iqtisadiyyatın yüksək texnoloji segmentinə aid deyil (13).

Nəticə

Pandemia COVID-19 olduqca qəddardır və həyat fəaliyyətinin bütün sahələrinə təsir göstərmiş, kiçik və orta biznes sektorundan da yan keçməmişdir. O isə ən çox zərər çəkmiş və uzun müddət ərzində ilk dəfə baş verən böyük böhranla üzləşmişdir. Virusun sürətlə yayılması səbəbindən hökumət izolyasiya tədbirlərinə və karantin tətbiqinə məcbur oldu. Bəzi müəssisələr fəaliyyətlərini uzun müddət dayandırmaq məcburiyyətində qaldılar, belə sahələrə Turizm, aviauçuşlar və quru səyahət aiddir. İctimai əyləncə üçün yerlər uzun müddət öz fəaliyyətini dayandırmışdır. Restoranlar və kafelər iflasdan qaçmaq və bu vəziyyətdən birtəhər yapışib yaşamaq üçün onlayn fəaliyyətə keçdilər. Çalışdılar köməyi ilə yemək çatdırılması Ev. Oldum getmək üçün böyük güzəştlər Bəli, itirmək deyil, öz müştəriləri. Amma bu iflas prosesini dayandırmadı. Firmalar gündən-günə bağlandı və vətəndaşlar işsiz qaldılar. İqtisadi vəziyyət getdikcə pisləşirdi, işsizlik haqqında daha çox şikayətlər olurdu, xalqın yaşamaq üçün vəsaiti yox idi. Vəziyyət dəhşətli görünürdü

Dövlət çıxılmaz vəziyyətdə qalmışdı. Bir tərəfdən, hökumət öz vətəndaşlarına yardım göstərməyə borcudur, hansılar ki, ona belə ehtiyac duyurlar. Digər tərəfdən, iqtisadi vəziyyət gündən-günə pisləşir və dövlət onun qarşısını almağa borcudur. İqtisadiyyatı bərpa etmək və yüksəltmək çox çətin, qismən bərpa üçün illər tələb olunur. Amma eyni zamanda onlar öz xalqının sağlamlığı haqqında düşünməli, virusun yayılmasının məhdudlaşdırılması və yoluxmuşların sayının azaldılması üçün əllərindən gələni etməlidirlər.

Dayanıqlı və rəqabət qabiliyyətliliyi üçün müəssisələr yeni tədbirlər görməlidirlər və müştəriləri cəlb etmək və müştəri bazasını saxlamaq üçün yeni fikirlər təqdim etməlidirlər. Rəqəmsallaşdırma yenilikçi texnologiyalara ehtiyacı olan müəssisələrin köməyinə gəldi. Axı, bildiyimiz kimi, yenilikçi yeniliklər olmadan irəliləmək mümkün deyil. Ancaq bu prosedur üçün az miqdarda vəsait ayrılmalıdır. Təəssüf ki, hər bir firma bunu ödəyə bilməz. Ancaq bəzi sahibkarlar çox müdrik qərar qəbul etdilər. Onlar müxtəlif rəqəmsal texnologiyaları təqdim etdilər və bu innovasiyanın uzun illər ərzində onlara xidmət edəcəyini bildikləri üçün müəyyən miqdarda pul sərf etdilər. Biz 21-ci əsrdə yaşayırıq və tərəqqi yerində durmur. Təbii ki, alıcılar da yenilik tələb edirlər və onlar sabit müəssisələrdə bir sıra maraqlı olacaqlarmı?

Coronavirus pandemiyası bizim reallığımızı aşdı. Görünür, həyat əvvəlki kimi olmayacaq. Artıq ətrafdakı hər şey maksimuma qədər dəyişdi. Demək olar ki, bütün sahələr onlayn fəaliyyətə keçib və vətəndaşlar hər şeyi Onlayn etmək üçün istifadə edirlər.

Sonda qeyd etmək istərdim ki, epidemiya bizim həyatımıza yalnız mənfi nəticələr (xəstəliklər, insanların ölümü, böhran və s.) deyil, həm də müsbət dəyişikliklər (innovasiya, sahibkarlığın inkişafında böyük irəliləyiş və s.) gətirmişdir.

Ədəbiyyat

1. Gerber, M (2019), Kiçik biznes: illüziyalardan uğura doğru " Olympus-Biznes.
2. Gorfinkel, B. (2016), Popadyuk: Kiçik Biznes. Dərs vəsaiti . Knorus.
3. Daşkov və K. (2017) Kiçik biznesin fəaliyyətinin əsasları
4. Kiçik sahibkarlıq. Kiçik müəssisənin təşkili, inkişafı və idarə edilməsi: dərslik / elmi altında. Red. g. L. Bağıyeva, V. Y. Burova. — Moskva: ИИФРА-СІ, 2020. — 582 s. — (Ali təhsil).
5. Təhsilin iqtisadiyyatı: rəqəmsal texnologiyalar şəraitində sahibkarlıq təfəkkürünün formalaşması: təhsil. müavinət / V. Y. Burov, S. V. Kaminskaya, N. V. Kapitonova [və s.]; Transbaikal. Dövlət. un - T.-Çita: zabu, 2019. — 133 s.
6. Sahibkarlığın əsasları: [3-cü hissə]: study. müavinət / V. Y. Burov; Transbaikal. Dövlət. un - T.-Çita: zabu, hissə 3. Kiçik biznes təcrübəsi. — 2018. — 284 səh.
7. Azərbaycan 2020: Gələcəyə baxış inkişaf konsepsiyası.Bakı. 29 dekabr 2012-ci il
8. www.ey.com
9. <https://rus.azattyq.org/a/covid-19-has-hit-the-world-economy-hard-can-it-recover-in-2021/31001832.html>
10. <https://smb.gov.az/az>
11. <https://kobim.az/>
12. [https://apa.az/az/xeber/sahibkarliq / KOBIA-nin-vziflri-artirilib-569676](https://apa.az/az/xeber/sahibkarliq/KOBIA-nin-vziflri-artirilib-569676)
13. www.ey.com,2022
14. <https://rus.azattyq.org/a/covid-19-has-hit-the-world-economy-hard-can-it-recover-in-2021/31001832.html,2020>
15. <http://interfax.az/view/825376>, 2021

Rəyçi: i.ü.e.d. Zahid Məmmədov

Göndərib: 21.04.2022

Qəbul edilib: 01.06.2022